

УДК 93:528.931(477)

ВЕДЕНЕСЬВ Д.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО МІННУ ВІЙНУ НА ЧОРНОМУ МОРІ

Фурман І.І. Мінна війна на Чорному морі у першій половині ХХ століття: монографія / І.І. Фурман. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 510 с.

Досвід війн і воєнних конфліктів ХХ – початку ХХІ ст. засвідчив зростання масштабів застосування морських мін, підвищення їх ролі у збройній боротьбі на морі. Фактично, масоване застосування мінної зброї (піонерами розробки та бойового застосування були вчені та флотоводці середини ХІХ – початку ХХ ст.) перетворилося на важливий стратегічний чинник протиборства флотів, внесло суттєві корективи у розвиток військово-морського мистецтва, стало фактором впливу на економіку противника тощо.

Воєнні події Першої і Другої світових війн, протиборство військових флотів з використанням мінно-загороджувальних та протимінних сил і засобів зумовило появу у теорії воєнно-морського мистецтва такого явища, як «мінна війна на морі». Локальні війни та конфлікти другої половини ХХ – початку ХХІ ст. підтвердили ефективність мінних загороджень навіть при прискореному розвитку дистанційного характеру протиборства. Безперечно, поява війн «шостого покоління» навряд чи викреслить мінну загрозу із арсеналу воюючих сторін, тим більше – якщо мати на увазі апріорі більш слабкі іррегулярні збройні формування, що потенційно можуть користуватися з уразливості розвинутих держав від ліній постачань у світовому океані.

Світовий досвід також дав приклади застосування морських мін для забезпечення (захисту) нейтрального

Веденесев Дмитро Валерійович, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ.

© Веденесев Д.В., 2015

статусу країни. Закономірно, що морська мінна зброя, як ефективний засіб попередження та відсічі агресії з боку сильного противника, увійшла до арсеналу саме тих держав, які мають обмежені матеріальні та воєнні можливості при значній протяжності узбережжя. Мінні постановки служать фактором стримування активності флоту противника, обмежують його дії та можливості, тим самим стаючи істотною завадою для вирішення реалізації переваги противника, зв'язування його наступальної ініціативи.

Відтак, розвиток сучасних доктринальних поглядів на воєнне мистецтво та теорію збройного протистояння загалом, вивчення й узагальнення досвіду «мінної війни» є перспективним з погляду оцінки значення застосування цього виду зброї як засобу асиметричного протиборства.

Події в Україні 2014 р. засвідчили існуючу нагальну потребу визначити національні пріоритети у галузі військово-морського будівництва і кораблебудування у цілому, знайти ефективні форми і способи застосування флоту відповідно до наявної зброї і техніки, а також провести низку інших організаційних і технічних заходів.

Тому досвід створення та розвитку мінно-загороджувальних і протимінних сил і засобів у передвоєнні роки та їх застосування у мінній війні на Чорному морі під час Першої і Другої світових війн, не втратив свого практичного значення та потребує всебічного фахового обговорення і комплексного наукового дослідження.

Актуальності монографії І. Фурмана надає і недостатнє вивчення воєнно-історичною наукою процесів підготовки та ведення мінної війни на Чорному морі у першій половині ХХ ст., хоча вилучення відповідного історичного досвіду стало б вочевидь корисним для підвищення ефективності форм і способів застосування ВМС ЗС України для оборони держави з морського напрямку.

Автором раціонально визначено та застосовано комплекс методів наукового дослідження. Заслуговує уваги обґрунтування та визначення ним сутності та змісту ключового поняття «мінна війна на морі», яке вживається у воєнно-історичних джерелах і літературі, а у вітчизняній теорії воєнно-морського мистецтва відсутнє.

Слід підкреслити, що І. Фурман сумлінно провів дослідження стану наукової розробки теми, визначивши її малодосліджені або невивчені аспекти. При цьому робота побудована на солідному масиві наукової літератури, новітніх досліджень, у тому числі вітчизняних істориків. Введено в науковий обіг документи раніш закритих архівних фондів. При цьому автору вдалося уникнути ідеологічної упередженості в оцінці тих чи інших поглядів, що, на жаль, було характерним недоліком військово-історичних праць радянського періоду.

Поряд із цим, розкриваючи процес розвитку морської мінної справи в радянському Чорноморському флоті, військово-морських силах Німеччини, Румунії і Болгарії, а також досвід постановки ними активних і оборонних мінних загороджень і протимінної боротьби на Чорному морі в 1922–1953 рр. автором використано значний масив іноземної літератури і джерел, що дозволило уникнути упередженості у висвітленні історичних подій, критично їх оцінити.

Дослідженню властива ґрунтовність в історичному аналізі зародження та розвитку мінно-загороджувальних і протимінних сил і засобів та способів їх застосування (зокрема на Чорноморському ТВД Кримської війни 1853–1856 рр. і російсько-турецької війни 1877–1878 рр.). Заслугує позитивної оцінки дослідницький матеріал щодо ведення мінної війни флотами-противниками під час російсько-японської війни 1904–1905 рр. Як цілком слушно доводить автор, цей досвід став базовим для подальшого розвитку сил та засобів ведення мінної війни, зокрема, на Чорному морі у першій половині ХХ ст.

У роботі розкриваються передвоєнні погляди військового керівництва флотів протиборчих сторін на війну на морі, роль і місце у ній мінної зброї, стан і склад мінно-загороджувальних і протимінних сил і засобів військових флотів Росії, Болгарії і Румунії та Об'єднаного німецько-турецького флоту, а також показується основний зміст бойової діяльності під час протиборства у мінній війні на Чорному морі.

Автором висвітлюються організаційні аспекти еволюції морської мінної справи у зазначений період, розвиток родів сил військових флотів та їх роль і місце під час постановки активних і оборонних мінних загороджень та у протимінній боротьбі. Показані роль і місце родів сил флоту у мінній війні на Чорному морі, способи та результати застосування авіації, підводних човнів і надводних кораблів у мінно-загороджувальних і протимінних діях у період, що досліджується.

У монографії досліджено основні заходи командування радянського Чорноморського флоту щодо протимінного забезпечення своїх сил під час війни, досвід боротьби з мінною небезпекою методами розмагнічування кораблів. Показана робота радянських науковців-фізиків і фахівців Чорноморського флоту з проектування систем протимінного захисту, обладнання ними кораблів і суден у передвоєнні роки та під час війни. Розглядаються наукові, технічні та організаційні аспекти вирішення цієї проблеми на Чорноморському флоті.

На наш погляд, позитивною стороною праці є належна увага автора до техніко-конструкторської та військово-промислової сторони еволюції мінної зброї, мінно-загороджувальних і протимінних сил, засобів, форм і способів їх застосування на Чорному морі. Авторські висновки з цього приводу слугують застереженням від неуваги до розвитку вітчизняного ВПК, науково-дослідних і конструкторських праць.

Матеріал, що викладений у монографії, становить суттєвий науково-пізнавальний інтерес і може бути використаний при проведенні військово-історичних наукових досліджень з проблем розвитку теорії військово-морського мистецтва, розвитку морської зброї, озброєння та військової техніки, визначення пріоритетів розбудови ВМС ЗС України, дослідження форм і способів їх застосування у війні на морі, а також у навчальному процесі вищих військових закладів освіти Міністерства оборони України.

На нашу думку, монографія має новаторський характер, виконана на актуальну та малодосліджену тему, спирається

на ґрунтовну джерельну базу, охоплює широкий хронологічний відрізок часу. Автором на конкретно-історичному матеріалі розв'язано важливу для подальшого розвитку воєнно-історичних досліджень та воєнно-морського мистецтва проблему «мінної війни» як однієї з провідних форм протиборства на морі.

При цьому розкрито діалектичний процес технічного розвитку, форм і способів застосування мінної зброї та протимінних засобів флотами протиборчих сторін на Чорному морі у першій половині ХХ ст. як важливої складової боротьби за панування на морському театрі воєнних дій.

Надійшла до редколегії 26.10.2015 р.